

До спеціалізованої вченої ради
Д 11.170.02 в Державній установі
«Інститут економіко-правових
досліджень імені В. К. Мамутова
Національної академії наук України»
01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

доктора юридичних наук, професора,
завідувача кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної
безпеки факультету № 3

Донецького державного університету внутрішніх справ
Ніколенко Людмили Миколаївни

на дисертацію Деркач Елли Михайлівни

на тему «Правове регулювання господарської діяльності в сфері
транспорту: теоретичні та прикладні проблеми», подану до захисту до
спеціалізованої вченої ради Д 11.170.02 в Державній установі «Інститут

економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова

Національної академії наук України» на здобуття наукового
ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.04 –

господарське право;

господарсько-процесуальне право

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

В умовах нових викликів на шляху розвитку транспортної системи України, її модернізації, інтеграції до європейської транспортної системи, створенні Єдиного європейського транспортного простору, заснованого на поєднанні різних видів транспорту, змінюється вектор правового регулювання господарської діяльності в сфері транспорту. Транспорт, як одна з найбільших базових галузей економіки, забезпечує сталий розвиток національної економіки, зовнішньоекономічні зв'язки України та її інтеграцію в глобальну економічну систему. Велике значення в умовах соціально орієнтованої економіки України набуває належна організація

транспортного процесу на всіх його стадіях, що стає можливим при адекватному використанні правових засобів. У зв'язку з цим, формування відповідної правової основи стає пріоритетним напрямком удосконалення вітчизняного господарського законодавства.

Перевезення вантажів наразі регулюються нормами Господарського та Цивільного кодексів України, транспортними кодексами, законами, статутами, правилами перевезення та іншими нормативними актами, тобто нормативно-правовими актами різної юридичної сили, прийнятими у різні часи. Проте комплексне правове регулювання зазначеного виду господарської діяльності в окремому законодавчому акті залишається невирішеним завданням і потребує належної уваги з боку законодавця.

Обрана тема дисертаційного дослідження має і доктринальну цінність. Незважаючи на те, що питання перевезення вантажів різними видами транспорту вже ставали предметом відповідних досліджень у науці господарського права, дисертанткою на основі аналізу наукових досягнень, відповідного законодавства та практики його застосування обґрунтовано нові наукові положення та розроблено пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання господарської діяльності в сфері транспорту в нових соціально-економічних умовах.

Дисертаційне дослідження Е.М. Деркач виконано в межах тем : «Розвиток правової системи України: стан та перспективи» (ДР № 0221U104996); «Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи» (ДР № 0118U003140), за якими дисертанткою здійснено теоретичну розробку поняття, положень щодо правового статусу учасників господарської діяльності в сфері транспорту, правових форм здійснення та організації цієї діяльності, господарсько-правової відповідальності, обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення господарського законодавства у цій сфері).

Викладене вказує на те, що тема дисертації «Правове регулювання господарської діяльності в сфері транспорту: теоретичні та прикладні проблеми» є актуальною, має як теоретичну, так і практичну цінність.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. На підставі проведеного дослідження авторкою вирішено наукове завдання у частині обґрунтування нових теоретико-правових положень щодо господарської діяльності в сфері транспорту та концептуальних засад удосконалення її господарсько-правового регулювання в нових соціально-економічних умовах.

Аналіз пропозицій та висновків запропонованої на розгляд дисертації дозволяє визнати їх достатню обґрунтованість та достовірний характер, наявність в отриманих результатах, предметі та завданні роботи належного рівня наукової новизни.

Заслугують на позитивну оцінку вперше сформульована дисертанткою концепція удосконалення господарсько-правового регулювання транспортної діяльності (с. 26–27 дисертації; с. 4, 5 автореферату); положення щодо системи господарських транспортних договорів, які укладаються суб'єктами господарювання в сфері транспорту шляхом розподілу їх на групи залежно від ролі, яку виконують такі договори (с. 27–28 дисертації; с. 5 автореферату); доцільності прийняття Національної інноваційно-інвестиційної моделі розвитку транспортної системи та як стратегічного документу, а також Дорожньої карти розвитку єдиної транспортної системи України та її інтеграції в європейську транспортну систему (Майстер-план), для визначення тактичних завдань і заходів щодо реалізації цієї політики в сфері транспорту (с. 27 дисертації; с. 5 автореферату).

Цінною для науки господарського права дисертаційна робота Е. М. Деркач стає через дослідження та пропозицію запровадження нових принципів господарсько-правового інституту транспортного права, які мають

становити основу формування системи господарсько-правових норм, що регулюють відносини, які складаються під час організації та здійснення транспортної діяльності, зокрема принципу єдності транспортної системи; принципу узгодження інтересів держави, бізнесу і суспільства в розвитку транспортної системи на засадах публічно-приватного партнерства; принципу сталого розвитку транспорту (с. 27 дисертації; с. 5 автореферату).

Являють значний науковий інтерес пропозиції дисертантки щодо правової регламентації транспортних організаційних договорів шляхом доповнення ГК України новими договірними конструкціями – про організацію мультимодальних перевезень вантажів, фрахтування (чартеру), про надання доступу до транспортної інфраструктури, що укладається між транспортним оператором та оператором інфраструктури) (с. 29 дисертації; с. 6 автореферату).

Слід підтримати намагання Е. М. Деркач звернути увагу на важливу проблему правового регулювання розвитку економічної конкуренції у сфері транспорту шляхом анбандлінгу у сфері залізничних перевезень вантажів; демонополізації послуг лоцманського проведення, удосконалення розрахунку та порядку стягнення портових зборів; застосування стимулювальних механізмів державної тарифної політики у сфері залізничного транспорту тощо (с. 30, 31 дисертації; с. 7, 8 автореферату).

Заслужують на увагу й інші теоретичні положення, зокрема такі, що розвивають наявні в господарсько-правовій доктрині теоретичні положення й поняття, а саме: удосконалення положення щодо правової регламентації транспортних організаційних договорів; виокремлення специфіки правового регулювання транспортних договірних відносин з підкресленням тенденції розвитку інституційного саморегулювання із застосуванням модельних договорів (контрактів) та транспортних документів міжнародних та саморегулювальних організацій; предмету транспортних договорів з уточненням, що транспортна послуга має розглядатися в широкому розумінні, з урахуванням низки її складових; суб'єктів господарювання в сфері

транспорту шляхом обґрунтування доцільності нормативного закріплення правової конструкції «транспортна організація»; засобів державного регулювання господарської діяльності в сфері транспорту шляхом їхнього узагальнення та конкретизації особливостей застосування тощо (с. 28–30 дисертації; с. 5–7 автореферату).

Нерозривним з даними положеннями є висновок Е. М. Деркач щодо порядку захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання в сфері транспорту, що є актуальним напрямом розвитку вітчизняного законодавства (с. 29 дисертації; с. 7 автореферату).

У роботі дістала подальший розвиток низка положень щодо поняття транспортної діяльності як виду господарської діяльності; поняття транспортного права як інституту господарського права; структури та предметної спеціалізації транспортного права як елементу системи права України; класифікації учасників господарських відносин у сфері транспорту; оптимізації форм організації господарських відносин у сфері транспорту; господарсько-правової відповідальності в сфері транспорту; господарсько-правових санкцій, що застосовуються в сфері транспорту, з уточненням їхніх видів (с. 31–34 дисертації; с. 8–10 автореферату).

Загалом у роботі Е. М. Деркач підкреслює переваги комплексного господарсько-правового підходу до врегулювання господарської діяльності в сфері транспорту, особливо у сфері публічних господарських відносин, які забезпечують захист слабшої сторони договору – замовника транспортних послуг/робіт, публічних інтересів держави та суспільства, навколишнього природного середовища. Все це робить висновки роботи такими, що є новими, достовірними і належно обґрунтованими.

Вирішенню поставлених завдань цілком сприяє виважена структура дисертаційної роботи, яка складається зі вступу, чотирьох розділів, дванадцяти підрозділів, висновків та 6 додатків. Зі змісту дисертації вбачається, що її структура є логічною та прийнятною, що дозволило дисертантці розкрити основні положення теми дослідження.

Методологія дослідження відображає предметні особливості обраної тематики. Авторкою застосовано комплекс загальнонаукових та спеціально-правових методів дослідження: абстрагування, історичний, системний, аналізу і синтезу, формально-логічний, моделювання, порівняльно-правовий, статистичний та інші.

Дисертаційна робота за своїм змістом та формою відповідає встановленим нормативним вимогам та профілю спеціальності 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Результати дисертаційного дослідження опубліковано у 38 наукових працях, зокрема у 1 розділі колективної монографії, 6 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав, 14 статтях у вітчизняних наукових фахових виданнях, а також 13 збірниках тез доповідей за результатами участі у науково-практичних конференціях та «круглих столах», 4 публікаціях в інших виданнях.

Опубліковані наукові праці повною мірою відображають результати дисертаційного дослідження.

Робота є оригінальною, самостійною, сформульовані висновки аргументовані та відповідають поставленій меті та завданням.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Аналіз змісту дисертації вказує на дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності.

21 лютого 2020 року відбувся успішний захист докторської дисертації О.В. Клепиковою на тему «Теоретичні проблеми правової організації транспортної системи України». Е.М. Деркач ретельно ознайомила із цією роботою, провела її аналіз та зробила посилання у своїй роботі. Дисертація

Е.М. Деркач містить нові наукові результати, які не збігаються із результатами дослідження О.В. Клепікової, засновані на самостійному аналізі положень новітнього господарського законодавства.

Наукові положення і результати, які виносилися на захист кандидатської дисертації Деркач Е. М. у 2007 році на тему «Правове регулювання перевезення вантажів залізничним транспортом», на захист не виносяться.

Зміст автореферату відповідає основним положенням, які викладено в тексті дисертації.

У роботі є посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги законодавства про авторське право і суміжні права, надано достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації.

Таким чином, у рецензованій роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дослідження.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження.

Дисертація, підготовлена Е.М. Деркач, є самостійною кваліфікаційною науковою працею, виконаною дисертанткою особисто, містить нові науково обгрунтовані результати теоретичного і практичного спрямування, що мають істотне значення для науки господарського права та вирішують наукове завдання, що полягало в розробці нових теоретико-правових положень щодо господарської діяльності в сфері транспорту та концептуальних засад удосконалення її господарсько-правового регулювання в нових соціально-економічних умовах.

Окремі висновки, сформульовані у роботі, доведено до рівня пропозицій щодо внесення змін до законодавства України і можуть бути використані при розробці нової редакції закону про залізничний транспорт,

законів про мультимодальні перевезення, про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері транспорту, та ін.

Положення дисертації можуть бути використані при підготовці підручників та навчальних посібників для здобувачів вищої освіти, науково-практичних коментарів до кодексів, законів та інших нормативно-правових актів.

Наведені в дисертаційній роботі висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути корисними у практичній діяльності суб'єктів господарювання. Окремі результати дисертаційної роботи розглянуті та рекомендовані до використання в господарській діяльності ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» та відокремленого підрозділу «Волиньвантажтранс» Державного підприємства «Волиньвугілля» Міністерства енергетики України (Довідки від 07.06.2021 р. № 883 та від 04.06.2021 р. № 138). Результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі при викладанні дисциплін «Міжнародне економічне право», «Транспортне право» в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса МОН України (Довідка від 01.06.2021 р. № 157/01–13/01.1.3). Окремі результати дослідження впроваджено в навчальний процес під час розробки дистанційного електронного курсу «EU Transport Law – Європейське транспортне право» в рамках реалізації проєкту 544117-TEMPUS-1-2013-1-HR-TEMPUS-JPCR «Розробка магістерської програми з європейського і міжнародного права в Східній Європі – InterEULawEast» 2013–2017 рр.) (Довідка від 23.06.2021 р. № 231/01–13/01.1.3).

Додатково результати дисертації було впроваджено під час виступу у прямому ефірі «Морські бізнес-новини України» на тему: «Щодо необхідності створення правового підґрунтя для розвитку внутрішнього водного транспорту» на Першому он-лайн Форумі морської галузі «Морська галузь України і пандемія: виклики і можливості» 29 квітня 2020 р. (м. Одеса).

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Е.М. Деркач «Правове регулювання господарської діяльності в сфері транспорту: теоретичні та прикладні проблеми», слід вказати на дискусійний характер окремих висновків та пропозицій.

1. Потребує додаткової аргументації теза дисертантки стосовно трактування поняття транспортного права як інституту господарського права (підрозділ 1.2 дисертації).

2. Дискусійною є теза дисертантки щодо доцільності систематизації спеціального транспортного законодавства у формі кодифікації, розробки та прийняття Транспортного кодексу України.

3. У розділі 2 дисертаційної роботи авторка приділила значну увагу проблемам правового статусу учасників господарських відносин у сфері транспорту, зокрема транспортні організацій. Проте авторці доцільно було б приділити більше уваги дослідженню проблемних питань захисту замовника (споживача) транспортних послуг у договірних відносинах у сфері транспорту, зокрема при укладенні публічних договорів за участю транспортних організацій загального користування.

Висловлені зауваження значною мірою зумовлені складністю обраного для наукового пошуку предмета дослідження і не знижують загальної позитивної оцінки роботи, оскільки викликані не стільки вадами дисертації, скільки складністю відносин, що виникають та мають місце при організації та здійсненні господарської діяльності в сфері транспорту. Значна кількість зауважень носить уточнюючий або дискусійний характер.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Деркач Елли Михайлівни «Правове регулювання господарської діяльності в сфері транспорту: теоретичні та прикладні проблеми» є завершеною роботою, що виконана на високому науково-

теоретичному рівні і містить наукові положення та достатньою мірою обґрунтовані результати в галузі науки господарського права, що спрямовані на розв'язання важливих теоретичних і практичних проблем у сфері транспорту.

Дисертація «Правове регулювання господарської діяльності в сфері транспорту: теоретичні та прикладні проблеми» є комплексним дослідженням за відповідним науковим напрямом і відповідає спеціальності 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне та вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою КМУ від 24 липня 2013 року № 567, а її авторка – Деркач Елла Михайлівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – «господарське право; господарсько-процесуальне право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри господарсько-правових
дисциплін та економічної безпеки
факультету № 3
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Людмила НІКОЛЕНКО

Підпис доктора юридичних наук, професора Л. М. Ніколенко
затверджую:

*начальник ВРСП
Ю. Шершук*

» вересня 2021 р.

